

jsou ministrem kultu a vyučování na dobu 6 let; osoby ty musí složit přísahu znaleckou.

VI. Poměr k jiným státům:

1. K zemím koruny uherské: Zákonem ze dne 16. února 1887 č. 14 ř. z. zmocněno bylo rakouské ministerstvo, aby uzavřelo s ministerstvem uherským úmluvu o vzájemné ochraně autorů; dotyčná úmluva pochází ze dne 10. května 1887 (prohlášení rakouského předsedy ministerstva o uzavřené úmluvě ze dne 19. června 1887, č. 96 ř. z.).

2. K říši německé: O dílech cizozemců, která vyšla v říši německé, a o dílech příslušníků říše německé, která nevyšla ještě, platí cit. zákon, je-li zaručena vzájemnost; ochranné lhůty nejsou delší, jak v říši německé.

3. Ku Francii: státní smlouva ze dne 11. prosince 1866, č. 169 ř. z.

4. K Itálii: státní smlouva ze dne 8. července 1890, č. 4 ř. z. z r. 1892.

5. K Velké Británii a Irsku: státní smlouva ze dne 24. dubna 1893, č. 77 ř. z. z r. 1894.

VII. Právo poplatkové:

Za zápis do rejstříku autorů zapraviti jest za každé jednotlivé dílo u ministerstva obchodu poplatek 5 zl. Sbor znalců oprávněn jest žádati za dobrozdání své poplatků, a mají tu průchod ustanovení platná o poplatcích znalců.

Právo církevní (kanonické).

I. Pojem.

Právo církevní jest soubor právních norem, kterými uspořádán jest vnější řád v církvi a upraven způsob jednání údů církve jako takových. Jako každé mravní společenství, potřebuje i církev k zajištění svého trvání a ku docílení svých úkolů vzhledem ku proměnlivosti a vadnosti vůle jednotlivcovy pevného životního i právního řádu, jehož zdroj a sankce kotví v neutuchající autoritě zakladatele církve. Tento právní řád hlásí se však plným důvodem k povaze pravého a samostatného práva. Mínění, jakoby bylo lze považovati za právo jenom to, co ustanoví státní moc za právo a co vynutiti lze mocí státní, zakládá se na mylném pojmání vnitřní povahy práva a kotví ve stotožňování práva a moci. Církev má jakožto společenství k uctívání boha a jakožto ústav opatřený všemi nutnými prostředky ku výchově lidstva pro jeho nadpřirozené, věčné poslání úkol, který překonává úkol státu jak svou povahou, tak i hlavně svou všeobecností, kdežto mnohotvárnému státu nedostává se k úkolu tomuto ne- toliko prostředků, nýbrž povolání vůbec. Bylo by tudíž příliš úzkoprsým pojmáním práva samého upírati význam a moc skutečného práva pravidlům vytčeným autoritou v ústavu tomto bytující a — nehledě k porušení jako výjimce — také uznané. I historická skutečnost musila by se při tom zneuznati, že nabyla křesťanská církev imposantního rozvoje namnoze bez vůle, ba dokonce i proti vůli států a došla trvání překonávajícího státy samé, že předpisy svými šťastně naplnila nejobtížnější kulturní úlohy, že konečně zákonodárství její z části nepodcenitelné stalo se dokonce pramenem a vzorem moderních práv státních. V této příčině slušelo by zvláště poukázati na to, jak iniciativou nařízení církevních odstraněny byly různé barbarské zvyky: ku př. ve válce, a jak převahou moci papežské utvořeny byly v křesťanské společnosti národů středověkých

vůbec teprve základy právně spořádaného styku mezinárodního, jak dle vzoru a vlivu církevního práva trestního zdokonaleno bylo světské soudnictví ve smyslu spravedlnosti a lidskosti, jak dále po způsobu církevní organizace úřadů získala i státní správa nemálo na pořádku, spravedlnosti a bezpečnosti, a jak konečně v oboru práva soukromého převzaty ze zákonodárství církevního a praxe církevní různé pokročilé jednotlivosti. Namítá-li se, že církvi nedostává se potřebných donucovacích prostředků k uskutečnění jejího řádu právního, pokud církev sama na sebe odkázána jest a stát jí prostředků takových nepropůjčí, bylo by předkem jednostranným, spatřovati povahu práva v jeho vynutitelnosti, ježto ve mravném společenství musí býti dobrovolné podřízení se jednotlivce autoritě celku činitelem důležitějším, než-li bázeň před donucením; dále má však i církev zajisté ve svých censurách (obmezení výhod úřdů, odnětí úřadu a konečně ztráta členství v církvi) zcela působivé prostředky disciplinární, které zcela dobře vyplňují svůj úkol aspoň za normálních poměrů, dokud totiž nevychladl a nezanikl náboženský cit, kdežto s druhé strany ani stát nemá ve všech svých vnějších donucovacích prostředcích absolutní záruky pro uskutečnění práva. Sluší tedy právo církevní míti za zvláštní obor řádu právního, který s církvi vznikl a s ní též trvá, a starý, všeobecně ujatý způsob mluvy o »obou právech« (ius utrumque) jest výrazem všeobecného přesvědčení.

II. Rozdělení a obsah.

Dle původu svého jest právo církevní dílem božské, dílem lidské, podle toho, dáno-li Kristem, pokud se týká, apoštoly ve jménu Kristovu, či oprávněnou vrchností církevní. Ono má všude a vždy neporušitelnou platnost, toto může býti příslušnou vrchností opět změněno.

I právu obyčejovému přiznává se v církvi náležitý význam. Na označení právního pravidla pocházejícího od autority církevní užívalo se záhy, jmenovitě od synod odbývaných ve 4. stol., řeckého výrazu »canon«, kdežto zákon světský zván byl »νόμος«, lex. Z toho vyvinulo se později trvalé označení »ius canonicum« pro právo spočívající na církevních základech. Podnes ještě užívá se v obyčejném životě výrazu »kanonické právo« v totožném významu jako »právo církevní« (ius ecclesiasticum); vědecky sluší však tu činiti podstatný rozdíl. Přesně vzato jestiž právem kanonickým rozuměti jen právo obsažené v corpus iuris canonici, úředním (oficiálním) to zákonníku církevním středověkém; právo to sestává hlavně z papežských dekretálií (rozhodnutí a nařízení) 12. a 13. století a nazývá se odtud též »právem dekretálním«. Jako bylo tímto »novým« právem zatlačeno »staré« právo sbírek dřívějších, tak byl i od dob reformátorského zákonodárství koncilu tridentského (16. stol.) opět »nejnovějším« právem církevním právo dekretálovému vykázan více význam historický. Vůči právu církevnímu odtud platnému má výraz »právo kanonické« v jednom směru širší význam, v jiném význam užší; širší potud, pokud jakožto značná část corporis iuris canonici obírá se látkou soukromoprávní, trestní a jinou, ve kteréžto příčině tehdejší stát v zákonodárství svém pozadu byl, jakkoli od té doby předměty látku těch výhradně přivlastnil si v kompetenci svou; užší význam má právo kanonické, pokud nejnovější právo církevní obsahuje četné předpisy a ustanovení o církevních věcech, které pocházejí nikoli od autority církevní, nýbrž státní, a které přijímá církev, slouží-li zájmům jejím nebo nejsou-li v odporu s hlavními jejími

zásadami, jakkoli církev nikdy neuzná jinak státní zákonodárství za formální pramen práva církevního.

Dle rozsahu obvodu platnosti činí se i při právu církevním rozdíl mezi právem obecným (*ius commune*), které platí všude a pro všechny, a mezi právem partikulárním (*ius particulare*), které přizpůsobeno jest zvláštním poměrům jednotlivých území. S pojmáním práva církevního jakožto samostatného právního řádu založeného na církevní autoritě snáší se, že právu obecnému náleží přednost a že právo partikulární nesmí nikdy odporovati podstatě všeobecného řádu, pročež také vyhrazeno jest vždy nejvyšší církevní autoritě rozhodovati o přiměřenosti nálezů právních, které vynesla podřízená autorita nebo společenství (*kommunita*) [ve způsobě zvyklostí].

(V protestantismu, kdež z církve staly se církve zemské a dle toho právo církevní tvoří jen část práva zemského, má rovněž právo obecné důsledně platnost podpůrnou.)

Nelze souhlasiti vzhledem ku správnému pojmání idee církve a práva církevního s rozdělením práva církevního ve veřejné právo církevní (*ius ecclesiasticum publicum*) a soukromé (*ius eccl. privatum*); rozdělení to převzato z práva světského a jest uváděno ještě v mnoha nových učebnicích i doby novější. Nelzeť církevního práva jednotlivce a jednotlivců mezi sebou nikterak posuzovati s onoho stanoviska a podle těch zásad, kterými uspořádáno jest v oboru práva světského právo soukromé, neboť zásadním stanoviskem církve a nezbytným požadavkem jejím jest, že se všeliký individuální zájem podříditi musí zájmu všeobecnému.

III. Rozdíly mezi právem církevním a občanským.

V moderních státech vydána byla novějším občanským zákonodárstvím zhusta a právě v oboru t. zv. smíšených záležitostí ustanovení, která uchylují se od příslušných ustanovení práva církevního a odnímají jim platnost pro vnější občanské poměry právní. Kde se tím nedotýká nikterak stránka dogmatická, podrobuje se donucení tomu církev mlčky nebo nanejvýš protestuje proti tomu. Jinak tomu jest, kde zároveň nějaký věroúčný článek (*dogma*) vlivem ustanovení světských má býti postižen, a to obzvláště ve věcech práva manželského, kde církev vzhledem ku svátostné povaze křesťanského sňatku musí se pevně držeti zásady, že ve všem, co se dotýká podstaty věci, t. j. platnosti nebo neplatnosti manželství, přináleží jak zákonodárství, tak i soudnictví do kompetence církve. Vytýká-li tedy občanské zákonodárství buďto jiné vylučující překážky, než právo církevní, nebo dopouští uzavření manželství ve formě podstatně jiné, nebo prohlašuje kompetentním jiný soud, nežli církevní, může se státi, že dle toho manželství platně a bezvadně uzavřené dle práva občanského církevně jest neplatným a rovněž manželství po právu církevním platné může býti politicky neplatným. Občan státní, který chce právě tak oddaně a poctivě jednati vůči své církvi jako vůči státu, musí dbáti ustanovení obou, vchází-li v manželství, po případě, kde civilní forma pro uzavření manželství jest závaznou (*obligatorní*), poddati se dvojí formě a vésti proces o neplatnost nebo rozloučení manželství před stolicí obojí.

Hlavní body, jimiž se rakouské právo manželské liší od práva církve katolické, jsou tyto:

a) Dle § 45 o. o. z. nemá slib manželství žádné právní závaznosti; dle práva církevního tvoří slib takový překážku manželství bránící (*impe-*

dimentum impediens) a překážku manželství rušící (imp. dirimens) vůči osobě příbuzné s druhou stranou v I. stupni pokrevního příbuzenství.

b) Dle § 49 o. o. z., jest neplatné manželství uzavřené nezletilým bez příslušného povolení (poručníkovy), dle práva církevního jest manželství takové pouze nedovoleným.

c) Dle § 58 o. o. z. může manžel žádati do určité lhůty, aby manželství prohlášeno bylo za neplatné, shledá-li, že manželka jeho s jiným mužem jest těhotnou, kdežto dle práva církevního tomu tak není.

d) Dle § 65 o. o. z. jest příbuzenství pokrevné a

e) dle § 66 švagrovství toliko do 2. stupně v linii pobočné překážkou manželství rušící, dle práva církevního však až do 4. stupně; kromě toho vzniká dle práva církevního i z mimomanželského obcování překážka švagrovství a to však do 2. stupně, a i z neplatného manželství nekonsumovaného vzchází rušící překážka »veřejné počestnosti« až do 4. stupně. Konečně odvozuje právo církevní i z udílení křtu a biřmování i z kmotrovství rušící překážku »duchovního příbuzenství«.

f) Dle § 69 o. o. z. jest ohláška nezbytnou ku platnosti manželství, dle práva církevního jen ku dovolenosti jeho.

g) § 115 o. o. z. dovoluje nekatolickým křesťanským příslušníkům za jistých okolností rozloučení manželství; dle práva církevního může býti manželství mezi křesťany platně uzavřené a konsumované leda smrtí rozloučeno (rozvázáno), a není tedy možným manželství mezi katolíkem a nekatolíkem dle § 115 rozloučeným. Co se týče formy uzavření manželství, uznává právo církevní za platné jedině manželství uzavřené před příslušným katolickým duchovním, nikoli tedy manželství uzavřené před funkcionářem jiné víry nebo před zřízencem politického úřadu rakouského.

Rozsudek o neplatnosti manželství, jakož i nález na rozvod od stolu a lože odkazuje dle svrchu řečeného právo církevní před soud církevní.

IV. Spracování práva církevního.

Na vědeckých školách požívalo právo církevní od pradávna vysoké vážnosti, a klerikové zhusta bývají starými synodami napomínáni, aby si osvojili znalost »canonum« právě tak, jako článků věroučných. Při metodě přestalo se však po drahý čas na pouhém praktickém probírání t. j. předvádění, glossování a komentování látky pramenné. Teprve v 16. stol. vytvořil Lancelot ku ponuknutí papeže Pavla IV. a dle vzoru Institucí Iustiniánových své »Institutiones iuris canonici« (vytisknuto r. 1563 a později několikrát ještě), avšak dílo jeho nedodělalo se žádoucího výsledku. Jak učitelé vysokých škol, tak i četná o sobě jinak znamenitá díla odborná tiskem rozšířená lpěla ještě v 17. ba i v 18. století zcela mechanicky na uspořádání dekretálií. Z doby této dlužno jmenovati do dnes při praktických otázkách užívaná díla A. Reiffenstuela (*ius canonicum universale*), F. Schmalzgruebera (*ius ecclesiasticum universale*). Rozdělení tohoto držel se naposledy Devotus (*ius canonicum univ.*), který připojil se k vynikajícímu protestantu Böhmerovi (dílo jeho: *Ius eccles. protest.*); jiní učitelé práva církevního 18. stol., zvláště v době Josefské, opustili sice starou dráhu, avšak zbavili za to též právo církevní úplna vlastního jeho obsahu.

V pravdě vědeckého zpracování t. j. zpracování celé látky způsobem uspokojujícím dostalo se právu církevnímu teprve ve století našem (ku př. Walter, Phillips, Schulte, Ginzel, Gerlach, Scherer, Lämmer, Gross, Rittner

a j.; mezi učenci protestantského práva církevního vynikají: Richter, Hinschius, Friedberg a j. v.).

Právo dědické a způsobilost dědická.

I. Pojem.

Dle práva rakouského jest dědické právo výlučným právem, celou pozůstalost nebo poměrnou její část vzíti v držbu. V širším smyslu jest rozuměti dědickým právem každé nastupování na případ smrti, tedy i nastupování odkazovníkovo (§ 535 o. o. z.). V tomto smyslu užívá obč. zák. výrazu »dědické právo« na více místech (na př. §§ 538, 540, 542, 543 a j.). Právo dědické jest právo věčné, účinkující proti každému, kdo by si chtěl pozůstalost osobovati (§ 532 o. o. z.). Počíná okamžikem dědického nápadu (viz čl. Nápad dědický). Kdo ho chce užiti, musí se v tom směru výslovně prohlásiti (viz čl. »Příhláška dědická«).

II. Titul (právní důvod) práva dědického.

Dědické právo zakládá se buď na platném posledním pořízení zůstavitelově, buď na smlouvě dědické, pokud ji zákon připouští, buď na zákoně (§ 533 o. o. z.). Dle toho jest rozeznávati: 1. zákonné a testamentární právo dědické (*hereditas legitima et testamentaria*); 2. jednostranné a vzájemné právo dědické, dle toho, obsahuje-li závěť poslední vůli jedné či více osob. Vzájemné právo dědické má místo jen mezi manžely. Dle řím. práva měl platnost jen testament jednostranný. Smlouvou nemohl býti dědic povolán. Teprve v německém právu vyvinula se záhy zařízení, z nichž později vytvořily se smlouvy dědické. Dědické právo o smlouvu se opírající lze tedy pokládati za zvláštní odrůdu. Smluvní právo dědické má přednost před testamentárním, jelikož nesmí se jednostranně odvolati ke škodě toho, s nímž smlouva uzavřena (§ 1254 o. o. z.). Proto také nařizuje § 126 pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z., že ten, kdo opírá své dědické právo o poslední pořízení neb o zákonnou posloupnost a popírá dědické právo jiného, v jehož prospěch svědčí smlouva dědická, potřebnými náležitostmi opatřená a co do pravosti nepopřená, proti tomuto jako žalobce vystoupiti musí. Testamentární právo dědické má přednost před zákonným. § 727 o. o. z. stanoví výslovně, že posloupnost zákonná má teprve tehdy průchod, nezanechal-li zemřelý platného posledního pořízení, neb nemohou-li neb nechtějí-li povolání dědicové dědictví přijati. Jmenované druhy práva dědického se navzájem nevylučují a mohou tedy vedle sebe obstáti. Může tedy poměrnou část pozůstalosti obdržeti jeden dědic na základě posledního pořízení, druhý na základě smlouvy a třetí na základě zákona (§ 534 o. o. z.).

III. Převod dědického práva.

Zemře-li dědic prve, než přijal neb zamítl napadlé dědictví, nastupují jeho dědicové v právo, dědictví přijmouti neb zamítnouti, jestliže je zůstavitel nevyloučil neb jiné poddědice nejmenoval (§ 809 o. o. z.). Vyloučil-li zůstavitel výslovně dědicovy dědice, měl by se dle Nippela (Erläut. sv. 5, str. 202) činiti rozdíl, zdali zůstavitel vyloučené dědice uvedl jmény či zdali je označil jen výrazem povšechným. V prvním případě slušelo by dědice dědicovy tak posuzovati, jakoby byli k dědění nezpůsobilí. Byli-li však dědicové dědicovi vyloučení jen výrazem povšechným, nastupují na jejich místo zůstaviteli dědici zákonní (*ab intestato*). Další výjimka by byla, povolal-li zůstavitel poddědice pro ten případ, že by povolaný dědic dědictví neobdržel (§ 604 o. o. z.).